
НАШИ РЕЦЕНЗИИ

СОЦІАЛЬНІ ІННОВАЦІЇ ЯК РЕАЛІЗАЦІЯ ДУХОВНО-ЕКОЛОГІЧНОЇ КОНЦЕПЦІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

В перше десятиліття нового століття вчені суспільствознавці, насамперед економісти, величезну увагу приділяють дослідженню інновацій, у яких вони вбачають основне джерело, важель, рушійну силу соціально-економічних трансформацій заради підвищення добробуту народу, процвітання національної економіки. В певній мірі це звичайно так, але саме поняття інновації, розуміння їх змісту і характеру, механізмів запровадження чи реалізації – це все ще дискусійні питання серед наших науковців і управлінців. Суто науковий підхід до проблеми соціальних інновацій передбачає насамперед наявність чітких наукових визначень і класифікацій, виявлення ролі та значення явищ та процесів, що є об'єктом аналізу, не лише у економічній системі, а й у цілісній господарській реальності, яка як людинорозмірний комплекс розвивається через цілісну діяльність людини, котра має своє світобачення і намагається реалізувати його в побудові *інакше можливого* (О.С. Панарін).

Початок нового століття і тисячоліття відзначається саме тим, що якісь лоскутні теорії та рішення, навіть що, як здається, досить добре обґрунтовані якоюсь однією наукою, при їх впровадженні приводять, як правило, до непередбачених негативних наслідків, завдають шкоди людині та природі. Тому надзвичайно зростає актуальність міждисциплінарного підходу, міждисциплінарних запозичень, взаємодії наукового знання з філософським, релігійним і повсякденним. Це обумовлено тим, що людина за свою природою є істотою біо-соціо-духовною, а духовна іпостась визначає якість і біологічного, і соціального життя людини. Якщо хоча б одна із вказаних іпостасей не враховується при розробці стратегій розвитку та їх практичному впровадженні у господарське життя, то як людина, так і суспільство стають одномірними, втрачаються цілісне бачення і осмислення реальності, а дії з перетворення реальності в кращому випадку ведуть до техносу, який до відповідної пори створює комфортні умови існування для людини, але потім знецінює й саму людину, а також сприяє швидкому руйнуванню природного середовища, починає «працювати» проти самого життя. Цей процес уже спостерігається у глобальному світі та потребує свого обмеження, бо мова йде про виживання людства і збереження людяності самої людини.

Якщо пунктирно теоретично відобразити ці зміни, то виходить наступний ланцюжок: соціоцентризм (економікоцентризм - індивідоцентризм) – космоцентризм. При цьому космоцентризм включає в себе усі інші центризми не механічно, як намагалася показати традиційна механіко-матеріалістична наука, а у вигляді холархічних, вкладених один в інший, «кругів», де взаємодія між ними має якісно-збагачувальний характер і протікає у «площині» «мікрокосм¹ – макрокосм». Якщо перебувати у полі традиційної науки, то соціоцентризм вироджується у економікоцентризм, а той - у індивідоцентризм, який заперечує соціоцентризм, зводячи його до схематичного розгляду як *механічної* сукупності соціальних атомів-неособистостей. Така вкрай спрощена схема підриває фундаментальні засади життя, спрямована на *знищення майбутнього*, а тому вона є беззаперечно

---

¹ Від ідей Античного світу до наших днів «людина все більше признавалася мікрокосмом, котрий немов стягує в себе весь Всесвіт та виражає його багатство, концентрує в собі здатність самовідображення, самобачення, самопізнання» (Роменец В.А. Жизнь и смерть: постижение разумом и верой. К.: Либідь, 2003, с. 110).

неприйнятною у сучасному світі. Цілком правим, на мій погляд, був О.С. Панарін, коли сучасну модернізацію пов'язав з монополізаторами прогресу, які, виходячи з того, що дарів природи та дарів прогресу не вистачить на всіх, усіх останніх окрім себе, «переводять в ряди недолудей – бомжів, мігрантів, ізгоїв», а «усі ініційовані новими владами реформи – житлова, земельна, освітня, власності – суть *новації на користь меншості*. Колишні реформи модерну протікали під знаком розширення прогресу – утягування насамперед виключених. *Нинішні реформи* вперше зі всією відвертістю проходять *під знаком ексклюзивності*»² (виділено мною – Г. З.). Ось тут і виникає головне питання розуміння та оцінки соціальних новацій: вони повинні реалізовуватися для блага людини чи проти неї?

Відповідь-оцінка може бути повною лише за умови переходу до мислення з точки зору космо(універсумо)центризму, завдяки чому відкривається новий горизонт *цілісного* бачення проблем сучасності, що дає змогу розробляти і реалізовувати інноваційні стратегії *життєпідтримуємого* розвитку для блага людини і природи, заради Життя.

Усі ці надзвичайно важливі теоретичні посилки досить вдало враховані у науковій доповіді вчених Інституту економіки промисловості НАН України³, присвяченій *соціальним інноваціям формування інноваційної духовно-екологічної моделі сталого розвитку*, яка, на думку вчених, при її впровадженні повинна забезпечити розв'язання найбільш гострих і актуальних проблем сучасності як в національному, так і у світовому вимірах.

Доповідь має вступ, три розділи, висновки та додаток. У ній в концентрованій формі відображено не лише останні напрацювання вітчизняних та зарубіжних науковців, але й досить доказово творчо розвиваються ці напрацювання, а також обґрунтовано викладено нові розробки авторського колективу, який всією *душею вболіває* як за майбутнє нашої країни, так і кожної людини на нашій планеті.

У першому розділі доповіді розкриваються теоретико-методологічні підходи до визначення сутності соціальних інновацій та механізму їх впровадження. Автори досить повно характеризують причини та джерела інновацій, їх зміст, виокремлюють типи інновацій за ступенями новизни і розкривають види інновацій, надають їх класифікацію, а також описують процес інноваційної діяльності, що дозволило їм впорядкувати-систематизувати бачення організації діяльності з впровадження інновацій у практику суспільного життя.

Особливо детально розглядається питання про зміст і характер соціальних інновацій, їх мету і специфіку, що дозволило виокремити як суб'єктів соціальних інновацій, так і провести їх класифікацію, а також надати порівняльний аналіз деяких основних ознак соціальних і технічних інновацій. Все це дозволило авторам розробити модель соціально-інноваційного процесу та глибоко розкрити механізм впровадження соціальних інновацій, описати умови здійснення соціальних інновацій з точки зору можливих альтернатив в процесі їх впровадження.

Другий розділ наукової доповіді присвячений проблемам забезпечення соціального та людського розвитку на інноваційній основі через розкриття особливостей реалізації (імплементатії) соціальних інновацій як цілеспрямованого, алгоритмізованого і розподіленого у часі (автори виділяють вісім етапів) процесу; роль бюджетного забезпечення соціальних інновацій (насамперед через бюджетування, орієнтоване на результат, та програмно-цільовий підхід) та розгляд специфіки інноваційного розвитку сфери освіти, де формуються передумови для інноваційного розвитку економіки країни.

У третьому розділі поданий опис інноваційної духовно-екологічної моделі сталого розвитку⁴ з точки зору останніх досягнень постнекласичної холістичної науки, що є новим

² Панарин А.С. Стратегическая нестабильность в XXI веке. М.: Алгоритм, 2003. С. 325-326

³ Соціальні інновації: концептуальні підходи, можливості розвитку та запровадження: наук. доповідь / В.П. Антонюк, О.Ф. Новікова, О.В. Воловодова та ін. / НАН України. Ін-т економіки пром-сті. – Донецьк, 2010. – 102 с.

⁴ Цей розділ публікується у журналі як стаття О.В. Володової «Про необхідність підготовки переходу України до духовно-екологічної моделі сталого розвитку».

методологічним підходом до осмислення сучасної реальності в руслі міждисциплінарного наукового дослідження, яке всебічно доповнюється світоглядними картинами світу різних цивілізацій, світових релігій та самоорганізованості соціоекологічної форми життєдіяльності, зокрема на локальному рівні. Така постановка питання про зміст і проблеми сталого розвитку є не лише формально новою для сучасної економічної науки, але й надзвичайно важливо-актуальною тому, що вона, по-перше, дозволяє повернутися у площину *цілісності* (дослідження) реального світу-універсуму та людської діяльності, а, по-друге, є тим необхідним *дороговказом*, що дійсно відкриває можливості виходу з затьяжної кризи сучасної економічної науки з пануванням у ній кабінетно-надуманих моделей людини *часткової* - економічної, а зараз й інституціональної, що досить далеко знаходяться від реальності, та перетворюють економічну науку у деяку таку собі віртуальну гру інтелекту, позбавленого духовно-моральнісного виміру життєдіяльності людини, саме завдяки якому людина стала і залишається людиною.

Виділення такого дороговказу є сьогодні найбільш актуальним питанням для вчених тому, що *майбутнє людства* для свого існування вимагає *різкої зміни тренду світосприйняття* і реального розвитку, який виражається у тому, що на зламі тисячоліть закінчилася епоха пріоритетного панування матеріально-речевого, а настає період *актуальності-возвеличення духовно-моральнісного*, поза яким майбутнє людини і людства постає під великий сумнів. У науковій сфері ця зміна відбувається у тому, що стадія панування всерозділення-аналізу з необхідністю замінюється стадією *істинного всезібрання-синтезу*, котре відкриває можливості нового розуміння *єдності-цілісності* універсуму і людини як мікрокосму. Подальший розвиток(!) економічної думки щодо осмислення сучасної реальності життєдіяльності людини поза новим трендом не просто стає неможливим, а обертається таким, котрий «працює» проти життя, проти людини, проти природи, тобто сприяє наближенню *небуття*, на що за своєю суттю й націлена *техніка* (наука плюс техніка – В.О. Кутирьов), вільна від будь-яких ціннісних життєтворчих мотивів та пріоритетів.

Наукова доповідь, що рецензується, є досить серйозним фактом у царині досліджень сучасної занадто складної та й кризової реальності, а тому, на мій погляд, авторам слід було б організувати її *широке наукове обговорення* у різних регіонах країни, бо щось подібне в актуальному плані сьогодення і найближчого розвитку навряд чи існує не лише у сучасній економічній літературі, а й у думках економістів, більшість з яких задоволені *економічними псевдомоделями*, котрі гламурно «захламлюють» розум, відволікаючи його від осмислення реальних проблем необхідності реалізації імперативу виживання людства, а тим самим сприяють подальшому прискореному руху людини і суспільства у пустку ніщо, коли від самої людини залишається її зовнішня оболонка, а у суттєвому-змістовному плані вона прямує до постлюдини, кіборга, деякої чіп-один-и, створюючи замість людського світу *технонооефіросферу*, яка *уже* повсюду і без якої вже й ніякого людського життя просто немає⁵.

Редколегія журналу «Соціальна економіка» з великою зацікавленістю могла б надати площадку для такого обговорення у Харкові. Тим більше, що подібні проблеми і підходи вже понад десять років є надзвичайно актуальними для авторів і читачів журналу, а наукові конференції та «круглі столи» під егідою журналу нікого з учасників не залишають байдужим щодо смислового обговорення проблем майбутнього людини і суспільства, а також пошуку реальних шляхів і методів створення якісно нового інакше можливого для української нації.

Разом з тим слід звернути увагу дослідників проблем інновацій ще на одну сторону, про яку мало хто глибоко задумується.

⁵ Михайлов Ю. Реквием. Роман о Романе, или роман с романом. Метафизическая проза. – М.: ТЕИС, 2010. С. 433.

Слово «інновації» сьогодні стало чи не найбільш популярним і модним серед українських науковців та управлінців. На нього реагують з захватом, а якщо не чують того, що кожний розуміє під інновацією, то слухачів спіткає тихе розчарування і новий пошук тих, хто знову почне щось говорити про інновації. Це вказує, з одного боку, на віру і надію на спасіння, виживання, покращення; з іншого – на зомбованість і лінивість думки щодо пошуку смислів. Цей заключний абзац зовсім не відноситься до авторів розглянутої наукової доповіді: вони напружено ведуть пошук шляхів *спасіння і виживання людини*. Мова про інше. Про те, що настав час серйозно замислитися: навіщо така гонитва за новаціями? Тим більше за науковими. Чи не стали новації *самоціллю*, у якій уже й *людині немає місця*? Чи не слід прислухатися до мудрих слів В.О. Кутирьова: «Якщо думати про судьбу людини як форми Буття, тобто серйозно і фундаментально, то все необхідне їй для життя вже винайдене. Подальші новації перетворюють її в постлюдину. Вона не займається фізичною працею, в результаті чого стала полонянкою медицини, її тіло деградує, існуючи «за інерцією». З винаходом ЕОМ вона фактично перестала спочатку рахувати, а поступово перестає й мислити. Кожна машина «намагається» стати автоматом. Поява комп'ютерів робить непотрібним людське мислення, подібно тому, як механічні автомати зробили непотрібною, «кустарною» будь-яку фізичну працю. Відбувається деградація творчої компоненти людської діяльності та думки, що її супроводжує, а потім знання взагалі. Знання перетікає в машину і для «користувача» оволодіння ним не актуальне. Досить бути «компетентним», тобто знати, як і де знайти знання, яку кнопку нажати, що запустити і що викликати. На фоні невинного машинного новаціонізму проходить самозатухання творчої активності, та й просто активності людей. Усі ці процеси закріплюються у системі освіти, яка все більш технологізується і дегуманізується. Виникає трагічний позитивний зворотний зв'язок де(е)волюції людини»⁶. Звичайно, автор веде мову здебільшого про технічні новації, але саме вони викликають докорінні зміни у соціальному житті людини, ведуть до його спрощення, схематизму, зомбування, *одномірності*. Можливо, потрібно накласти *вето на новації* і повернутися до того, що напрацьоване людством століттями і служить *саме людині* та природі, а не під голоси захоплення від технуки покірно прямувати до постлюдини, прискорено знищуючи духовність і біо-природний потенціал все ще людини?

*Г.В. Задорожний,
доктор економічних наук, професор,
академік Академії філософії господарства (Росія),
академік Міжнародної кадрової академії*

---

⁶ Кутырёв В.А. Бытие или ничто. СПб.: Алетейя, 2010. С. 133.